

**MAKTAB MUHITIDA O'QUVCHILARNING O'ZINI-O'ZI BAHOLASHINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI****Abduraimova Mahbuba Soatmurodovna***Surxondaryo viloyati Oltinsoy tumani**2- umumiy o'rta ta'lim maktabi psixologi*

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada maktab muhitida o'quvchilarning o'zini-o'zi baholashini shakllantirishga ta'sir etuvchi psixologik omillar tahlil qilingan. O'zini-o'zi baholash shaxsning o'z qobiliyatlari, imkoniyatlari, yutuqlari va kamchiliklarini anglash hamda ularga nisbatan munosabatini ifodalovchi muhim psixologik xususiyat hisoblanadi. Maqolada o'quvchilarning o'zini to'g'ri baholashiga ta'sir etuvchi ichki va tashqi omillar, jumladan oilaviy muhit, o'qituvchi munosabati, tengdoshlar ta'siri hamda maktab psixologining roli yoritilgan. Shuningdek, o'zini-o'zi baholashning shaxs motivatsiyasi, o'quv faoliyati samaradorligi va emotsional barqarorlikka ta'siri tahlil qilingan. O'quvchilarda adekvat o'zini-o'zi baholashni shakllantirish bo'yicha psixologik yondashuvlar va amaliy tavsiyalar berilgan.

**Kalit so'zlar:** o'zini-o'zi baholash, o'quvchilar, maktab muhiti, psixologik omillar, motivatsiya, shaxsiy rivojlanish, emotsional barqarorlik, o'qituvchi ta'siri, tengdoshlar munosabati, oilaviy muhit, maktab psixologi, refleksiya, o'quv faoliyati, shaxsiy sifatlar, psixologik rivojlanish.

**Kirish**

Maktab ta'limi jarayonida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish bilan bir qatorda ularning shaxsiy sifatlarini shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega. Shaxsning muhim psixologik xususiyatlaridan biri bo'lgan o'zini-o'zi baholash o'quvchilarning o'quv faoliyati samaradorligi, motivatsiyasi, ijtimoiy munosabatlari hamda emotsional barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli maktab muhitida o'quvchilarning o'zini-o'zi baholashini shakllantirish masalasi dolzarb psixologik-pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. O'zini-o'zi baholash shaxsning o'z qobiliyatlari, imkoniyatlari, yutuqlari va kamchiliklarini anglash hamda ularga nisbatan ichki munosabatini ifodalovchi murakkab psixologik jarayondir. Adekvat, ya'ni real o'zini baholash o'quvchilarga o'z imkoniyatlarini to'g'ri baholash, maqsad qo'yish va unga erishish yo'lida to'g'ri qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Aksincha, haddan tashqari yuqori yoki past o'zini baholash o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Maktab muhiti o'quvchilarning o'zini-o'zi baholashini shakllantirishda asosiy ijtimoiy maydon hisoblanadi. Bu jarayonda o'qituvchining munosabati, tengdoshlar bilan o'zaro aloqalar, sinf jamoasidagi psixologik iqlim hamda oilaviy tarbiya tizimi muhim rol o'ynaydi. O'quvchining

muvaffaqiyatlari va kamchiliklariga bildiriladigan munosabat uning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlashi yoki aksincha, pasaytirishi mumkin. Shuningdek, o'zini-o'zi baholash o'quvchilarning motivatsiyasi va o'quv jarayoniga munosabatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. O'ziga ishonchi yuqori bo'lgan o'quvchilar ko'proq tashabbuskorlik ko'rsatadilar, yangi bilimlarni o'zlashtirishga intiladilar va qiyinchiliklarni yengib o'tishga harakat qiladilar. Shu bilan birga, past o'zini baholash o'quvchida ikkilanish, ishonchsizlik va faoliyatdan qochish holatlarini keltirib chiqarishi mumkin. Mazkur maqolaning maqsadi maktab muhitida o'quvchilarning o'zini-o'zi baholashini shakllantirishga ta'sir etuvchi psixologik omillarni tahlil qilish, ularning shaxs rivojlanishidagi o'rnini yoritish hamda ushbu jarayonni samarali tashkil etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishdan iboratdir.

### Asosiy qism

O'quvchilarning o'zini-o'zi baholashi shaxs rivojlanishining muhim psixologik tarkibiy qismi bo'lib, u maktab muhitida shakllanadigan murakkab jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon o'quvchining o'z imkoniyatlarini anglash, yutuqlari va kamchiliklarini tahlil qilish hamda ularga nisbatan ichki munosabatini shakllantirish orqali rivojlanadi. O'zini-o'zi baholashning adekvat darajada bo'lishi o'quvchining o'quv faoliyatidagi muvaffaqiyatiga va shaxs sifatida barqaror rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Maktab muhitida o'zini-o'zi baholashni shakllantirishda birinchi navbatda o'qituvchi shaxsi va uning o'quvchiga bo'lgan munosabati muhim o'rin tutadi. O'qituvchining adolatli baholashi, qo'llab-quvvatlashi va rag'batlantirishi o'quvchida o'ziga ishonchni oshiradi hamda ijobiy o'zini baholashni shakllantiradi. Aksincha, doimiy tanqid, kamsitish yoki e'tiborsizlik o'quvchida past o'zini baholash va ishonchsizlikni keltirib chiqarishi mumkin. Tengdoshlar ta'siri ham o'zini-o'zi baholashning shakllanishida muhim psixologik omillardan biridir. O'quvchi sinf jamoasida o'z o'rnini topishga intiladi va tengdoshlari tomonidan qabul qilinishi uning o'ziga bo'lgan munosabatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ijobiy ijtimoiy muhit, do'stona munosabatlar va hamkorlikka asoslangan sinf jamoasi o'quvchining o'zini ijobiy baholashini mustahkamlaydi.

Oilaviy muhit ham o'zini-o'zi baholashning shakllanishida asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ota-onaning farzandga bo'lgan munosabati, uning yutuqlarini qadrlashi, xatolariga nisbatan to'g'ri yondashuvi va qo'llab-quvvatlashi o'quvchining o'ziga bo'lgan ishonchini shakllantiradi. Doimiy tanqid yoki haddan tashqari talabchanlik esa o'zini past baholashga olib kelishi mumkin.

Shuningdek, maktab psixologining faoliyati o'quvchilarda adekvat o'zini-o'zi baholashni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Psixologik diagnostika, individual suhbatlar, trening mashg'ulotlari va psixologik maslahatlar orqali o'quvchilarning o'zini anglash darajasi o'rganiladi hamda ularni to'g'ri yo'naltirish ishlari amalga oshiriladi. Ayniqsa, o'ziga ishonchi past bo'lgan o'quvchilar bilan olib boriladigan

individual ishlar ijobiy natija beradi. O'quv faoliyati jarayonida erishilgan yutuqlar va muvaffaqiyatlar ham o'zini-o'zi baholashni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. O'quvchining kichik muvaffaqiyatlari ham e'tirof etilishi uning motivatsiyasini oshiradi va o'ziga nisbatan ijobiy munosabatni kuchaytiradi. Shu bilan birga, qiyinchiliklarni yengib o'tish tajribasi ham o'ziga ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi. O'quvchilarning o'zini-o'zi baholashi maktab muhitida o'qituvchi, tengdoshlar, oila va maktab psixologi o'zaro hamkorligi asosida shakllanadi. Ushbu omillar uyg'unligi o'quvchilarda adekvat o'zini baholashni rivojlantirishga, ularning shaxsiy va akademik muvaffaqiyatiga erishishiga xizmat qiladi.

### Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktab muhitida o'quvchilarning o'zini-o'zi baholashini shakllantirish ularning shaxsiy rivojlanishi va o'quv faoliyatidagi muvaffaqiyatini belgilovchi muhim psixologik omil hisoblanadi. O'zini-o'zi baholashning adekvat darajada shakllanishi o'quvchilarga o'z imkoniyatlarini to'g'ri anglash, maqsad qo'yish va unga erishishda to'g'ri yo'l tanlash imkonini beradi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'zini-o'zi baholashning shakllanishiga o'qituvchi munosabati, tengdoshlar bilan o'zaro aloqalar, oilaviy muhit hamda maktab psixologining faoliyati kabi muhim psixologik omillar bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi muhit o'quvchida o'ziga ishonchni kuchaytirsa, salbiy munosabatlar uning o'zini past baholashiga olib kelishi mumkin. Shuningdek, maktab psixologining diagnostik, maslahat va rivojlantiruvchi faoliyati o'quvchilarda adekvat o'zini-o'zi baholashni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Psixologik treninglar va individual yondashuv orqali o'quvchilarning o'zini anglash darajasi oshadi va ularning shaxsiy imkoniyatlarini to'g'ri baholash ko'nikmasi rivojlanadi. Umuman olganda, o'quvchilarda o'zini-o'zi baholashni shakllantirishga qaratilgan tizimli va kompleks yondashuv ularning nafaqat ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatini, balki kelajakdagi ijtimoiy hayotda ham o'z o'rnini topishini ta'minlaydi. Shu bois bu yo'nalishda olib boriladigan psixologik ishlar dolzarb va muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

### Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. G'oziev E.G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.
3. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
4. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
5. Vohidov M.V. Bolalar va o'smirlar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
6. Musurmonova O. Oila ma'naviyati va tarbiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.
7. To'xtaboyeva M. Psixologik maslahat va profilaktika ishlari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.